

İklim Değişikliği ve “Konu Mankeni” Olarak Görülmemesi Gereken Ormanlar ve Ormancılık

Yücel ÇAĞLAR*

GİRİŞ

Bitkilerin, daha doğru bir söyleyişle de bitki örtüsünün nitelik, nicelik ve yersel dağılımı ile küresel ısınma ve iklim değişikliği arasında etkileşimli bir ilişki olduğu bilinmektedir. Bu ilişkide kimi olumsuzlukların yaşandığı ve bu olumsuzlukların giderek şiddetlenip yaygınlaştığı; ülkelerarası ve ülkesel düzlemlerde bu sürecin en azından yavaşlatılmasına yönelik çeşitli çalışmaların yürütüldüğü, bağışlanmaların yapıldığı; sonunda, Türkiye’de de bu doğrultuda kimi çabalara girildiği de bilinen öteki gerçekliklerdir. Ne var ki, artık, dünyadaki yaşayabilme koşullarının sürdürülmesi yönünden olumlanabilecek bu çalışmaların etkenlik düzeylerinin de sorgulanması gerekmektedir. Bu gerek yeterince yerine getirilmemektedir. Ek olarak; iklim değişikliği ile doğrudan ve dolaylı olarak etkileri bulunan sektörlerdeki değişme ve gelişmeler, sermaye birikim biçimleri ile iklim değişiklikleri arasındaki etkileşimli ilişkiler sistemli olarak sorgulanmamaktadır. Dolayısıyla, iklim değişikliğine yol açan süreçlerin önlenmesine yönelik istem ve çabalar siyasallaştırılmamakta, dolayısıyla da politika ve uygulamalar kolaylıkla teknik ve teknolojik ağırlıklı tekil, gerektiğince bütüncül olamayan iş ve işlemlere indirgenebilmektedir. Oysa, bu durum,

* Doç., Dr., Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Üyesi

iklim değişikliğine yol açan sermaye birikim biçimlerinin, deyiş yerindeyse “kendisini genişleterek yeniden üretebilmesi” için de yeni sayılabilecek olanaklar yaratmaktadır. Öte yandan, ülkelerarası düzlemdeki bu “temel” sayılabilecek niteliktekilerin yanı sıra ülkesel düzlemde de çeşitli olumsuzluklar yaşanmaktadır. Sözelimi, bitki örtüsü ile iklim değişikliği arasındaki etkileşimli ilişki genel olarak bilinmekle birlikte, bitki örtüsüyle doğrudan ve dolaylı olarak ilgili bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık vb sektörlerindeki değişme ve gelişmelerin bu etkileşim ile ilişkisi de gerektiğince sorgulanmamakta; yapılabilen sorgulamalar ve tartışmalar, çoğunlukla, bitki örtüsünün niteliği ve niceliği ile iklim değişikliği arasındaki etkileşimin çeşitli boyutlarının sergilenmesiyle sınırlı olmaktadır. Ocak 2007’de yayımlanan **Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirimi**’nin (İDBUB), bu belgenin hazırlanması sırasında yapılan tartışmalar ile üretilen çeşitli yazınakların içeriği bu gerçeği Türkiye özelinde açıklıkla ortaya koymaktadır.

Öte yandan, bilindiği gibi, Türkiye, 2003 yılı sonunda **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi**’ni benimsemiş ve Mayıs 2004’de de Sözleşmeye taraf olmuştur. Böylece, Sözleşmenin; “...iklim değişikliği nedenlerini önceden tahmin etmek, önlemek veya en aza indirmek ve zararlı etkilerini azaltmak için önleyici önlemler almalıdır. ... Bunu başarmak için bu tür politikalar ve önlemler değişik sosyo-ekonomik bağlamları dikkate almalı, kapsamlı olmalı, ilgili tüm sera gazı kaynaklarını, yutaklarını, haznelerini ve uygulamayı kapsamalı ve bütün ekonomik sektörleri ihtiva etmelidir.” yükümlülüğünü de üstlenmiş olmaktadır. Böyle iken, 2000’li yıllarda hazırlanan çok sayıda belgede, örneğin **Çölleşmeyle Mücadele Eylem Planı, Biyolojik Çeşitliliğin Yerinde Korunması Eylem Planı, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Tarım Stratejisi (2006-2010), 5488 sayılı Tarım Kanunu, Ulusal Ormancılık Programı 2004-2023, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberliği Eylem Planı 2008-2012**’de ve çok daha önemlisi AB’nin bütçe olanaklarından daha fazla yararlanmak amacıyla başlangıç yılı ve kapsadığı dönem değiştirilerek yedi yıllık olarak hazırlanan **Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi (2007-2013)**’de yer verilen politika, strateji ve önceliklerin hemen hemen hiçbiri iklim değişikliği olgusuyla ilişkilendirilmemiştir.

Kısacası; Türkiye’de, konuyla ilgili tartışmalar sırasında, çoğunlukla, bir yandan bitki örtüsünün yutaklık işlevleri bir yandan da iklim değişikliğinin bitki örtüsü ve daha sınırlı olarak da bitki örtüsü ile ilgili sektörler üzerindeki etkileri öne çıkarılmaktadır. Buna karşılık, bitki örtüsünün yapısal özellikleri, niceliği ve yersel dağılımı, üzerinde etkili olabilen sektör içi ve dışı süreçler ise sorgulama ve “müdahale alanları” olarak görülmemektedir. Ek olarak; ilgili

sektörlerin, bitki örtüsünün yapısal özelliklerinin bir yandan iklim değişikliğinin olası etkilerine karşı direnebilecek bir yandan da bu etkilerden yararlanabilme olanakları sağlayabilecek doğrultuda dönüştürülmesine yönelik çabalara gerektiğince girilmemektedir. Açıktır ki, bu türden çabaların, piyasa düzeni içinde kendiliğinden etkili ve kararlı biçimde sürdürülebilmesi olanaklı değildir; en azından rastlantısaldır. Bu nedenle kamunun bu alanda da işlev üstlenmesi zorunlu olmaktadır. Oysa, bilindiği gibi, Türkiye’de de kamu, bu türden işlevleri yerine getiremeyecek doğrultuda dönüştürülmektedir. Öyle ki, bu dönüştürümler, yetmiş yıldır devlet tarafından ve devletin gözetiminde yürütülen ve böyle yürütülmesi 1982 Anayasasıyla bile zorunlu kılınan ormancılık düzeninde de çok yönlü biçimde gerçekleştirilmektedir. Böyle iken, Türkiye’de, genel olarak bitki örtüsü, özel olarak orman ekosistemleri, iklim değişikliği olgusunun tartışılması sırasında, benzetme yerindeyse, “konu mankeni” deyimini çağrıştıracak bir yaklaşımla ele alınmakta; ormancılık düzeninde olup bitenler ise bu biçimde tartışma konusu yapılmamaktadır.

Gerçekte ekolojik koşullar, “orman” sayılan alanların genişliği ve yürürlükteki ormancılık düzeni, Türkiye’deki orman ekosistemlerinin iklim değişikliğinin olası olumsuz etkilerine karşı direnebilmesi, giderek, yutaklık işlevini daha iyi yerine getirilebilmesi yönünden yaşamsal önemde olanaklar sağlamaktadır. Ne var ki, bu olanaklar gerektiğince yönetilemediğinde ormanlar, Türkiye’de de, iklim değişikliğinin olası olumsuz etkilerinden görece olarak en fazla etkilenebilecek ekosistemlerin başında gelmektedir.

1. Türkiye’de “Orman” Sayılan Alan Varlığı ve Yapısal özellikleri

Türkiye’de “orman” sayılan alanlar, ülke yüzeyinin % 26’nı oluşturmaktadır. Buna karşılık, Çizelge 1’de de görüldüğü gibi alan olarak yarısına yakın bir kısmı “verimsiz” sayılan ormanların ülke yüzeyine dağılımı ise dengesizdir:

Öte yandan, Türkiye’de birey başına düşen “orman” sayılan alan genişliği de bölgelere göre değişmektedir: Birey başına düşen ortalama “orman” sayılan alan genişliği ülke genelinde 0,351 hektar iken Ege Bölgesi’nde 0,573; Karadeniz Bölgesi’nde 0,523 ve Akdeniz Bölgesi’nde 0,470 hektar; buna karşılık Marmara Bölgesi’nde 0,130 ve Orta Anadolu’nun Güneyinde 0,210 hektardır (Ş.Urfa’da 0,008, Ağrı’da 0,02, Kırşehir’de 0,07 ve Ankara’da da 0,09 hektar).

Türkiye’nin yersel konumu ve yeryüzü biçimi, ekolojik koşulların hem dikey ve hem de yatay olarak çeşitlilik göstermesine yol açmıştır. Bu çeşitlilik, doğal olarak, ormanların yapısal özellikleri üzerinde de etkili olmuştur.

Tablo 1: Türkiye’de Orman Varlığı ve Bölgesel Dağılımı

BÖLGELER	Normal			Bozuk			TOPLAM	
	Bin Hektar	%	%	Bin Hektar	%	%	Bin Hektar	%
Karadeniz	1 337	12.6	50.0	1 340	12.7	50.0	2 677	12.6
Orta Karadeniz	1 729	16.3	73.6	619	5.9	26.4	2 349	11.1
Doğu Karadeniz	2 011	18.9	66.4	1 018	9.6	33.6	3 030	14.3
İç Anadolu	1 831	17.2	48.8	1 921	18.2	51.2	3 752	17.7
Orta Anadolu	874	8.2	48.6	923	8.7	51.4	1 797	8.5
Doğu Anadolu	1 105	10.4	48.0	1 198	11.3	52.0	2 303	10.9
İç Anadolu	889	8.4	37.9	1 456	13.8	62.1	2 345	11.1
Doğu Anadolu	514	4.8	31.3	1 128	10.7	68.7	1 642	7.7
Doğu Anadolu	330	3.1	25.5	963	9.1	74.5	1 294	6.1
TOPLAM	10 621	100.0	50.1	10 568	100.0	49.9	21 189	100.0

Orman Genel Müdürlüğü, Orman Varlığımız, 2007, Ankara.

Sözgelimi, Türkiye’de ormanların ağaç türü bileşimi ve yapısal özellikleri hem dikey ve hem de yatay olarak yüksek düzeyde çeşitlilik göstermektedir. Öyle ki, 30 dolayında cinsten 110 dolayında ağaç ve ağaççık türü ülkemizde doğal olarak orman ve/veya topluluklar oluşturabilmekte ve/veya ormanlarda ve çevrelerinde tek tek ya da yine topluluklar olarak yer alabilmektedir. Türkiye’de, kamuoyunda, genel olarak “çamlar” olarak anılan çamgillerden (*Pinaceae*) 4 (çamlar, göknarlar, sedirler, ladinler); servigillerden (*Cupressaceae*) 2 (serviler ve ardıçlar) ve porsukgillerden de (*Taxaceae*) 1 (porsuk) olmak üzere 7 ibreli ağaç ve ağaççık cinsi yer almakta ve bu cinslerin de toplam 19 türü (5 çam, 4 göknar, 6 ardıç, birer ladin, sedir, porsuk ve servi) ile bu türlerin onlarca alttürü ve çeşidi Türkiye’de doğal olarak yetişebilmektedir. Bu türlerden/alttürlerden üçünün, (uludağ göknarı, kazdağı göknarı ile toros göknarının) birer alttürünün, dünyada yalnızca Anadolu’da doğal olarak yetişebildiği öne sürülmektedir. Öte yandan, Türkiye’de, geniş yapraklı ağaç ve ağaççıklar altkümesinde 20 dolayında aileden 40 dolayında cins ve bu cinslerin de 400 dolayında türü bulunmaktadır. Bu ağaç ve ağaççık arasında söğütgillerden (*Salicaceae*) 2 cins ve 27 tür (23 söğüt ve 4 kavak); huşgillerden (*Betulaceae*) 5 cins ve 11 tür (1 kayacık, 3 findık, 2 kızılalağaç, 2 gürgen ve 3 huş); kayingillerden (*Fagaceae*) 3 cins ve 21 tür (1 kestane, 2 kayın ve 18 meşe); akça ağaçgillerden (*Aceraceae*) 1 cins ve 10 tür; karaağaçgillerden (*Ulmaceae*) 3 cins ve 6 tür (3 karaağaç ve 2 çitlembik ile 1 zelkova); cevizgillerden (*Juglandaceae*) 2 cins ve 2 tür (1 adi ceviz ve 1 dişbudak yapraklı kanatlı ceviz); şimşirgillerden 1 cins ve 2 tür (adi şimşir ve uzun yapraklı şimşir); güvercinağacıgillerden (*Hamamelidaceae*) 1 cins ve 1 tür (sığlaağacı); çınargillerden (*Platanaceae*) 1 cins ve 1 tür (doğu çınarı); zeytingillerden (*Oleaceae*) 2 cins 4 tür (3 dişbudak, 1 zeytin); ıhlamurgillerden (*Tiliaceae*) 1 cins ve 3 tür ile bu türlerin çok sayıda alttürü ve çeşidi bulunmaktadır. Ek olarak, ülkemizdeki ormanlarda ve/veya yakınlarında yahut açık alanlarda; dere kenarları gibi ortamlarda kızılçık, ormangülü, sakızağacı ve menengiç, erguvan, üvez, karayemiş, ılgın, mersin, kocayemiş ve sandal, dut, çitlembik, doğu çınarı, defne, çeşitli sarmaşıklar vb ağaç, ağaççık ve çalı türlerine de tek tek ya da topluluklar biçiminde rastlanabilmektedir. Türkiye’deki orman envanteri çalışmalarının otsu bitkiler ile yabancı yaşam varlığını da ortaya koyacak biçimde ayrıntılandırılması ve güncelleştirilmesi durumunda, biyolojik çeşitlilik düzeyinin daha da yüksek çıkacağı öne sürülmektedir.

Öte yandan, Türkiye’deki orman ekosistemleri orman yangınları yönünden de uygun yapısal özelliklere sahiptir. Sözgelimi, Türkiye’de “orman” sayılan alanların % 58’ini oluşturan 120 milyon dönüm, orman yangını çıkma olasılığının en yüksek olduğu Ege ve Akdeniz Bölgelerinde bulunmaktadır, ormanların % 45,4’ünü oluşturan toplam 96 milyon dönüm, en kolay yanabilen kızılçam ve

karaçam ormanlarıdır, ormanların yaklaşık 45 milyon dönümünü, yanıcı madde birikiminin, dolayısıyla yangın çıkma olasılığının en yüksek düzeyde olduğu 30-40 yaşlarına ulaşmış, yeni yetiştirilmiş ormanlar oluşturmaktadır.

2. Türkiye’de Ormanlık

Türkiye’de “orman” sayılan alanların tümüne yakın kısmı devlet mülkiyetindedir; “devlet ormanı” sayılan alanların tümü, 1937 yılından bu yana “devlet ormancılığı” düzeni içinde korunmaya, geliştirilmeye, işletilmeye ve genişletilmeye çalışılmaktadır. Bu düzende; i) orman yönetim planları, orman ürünü hasadı ve satılması, orman ekosistemlerinin doğal “zararlılara” ve insanlara karşı korunması, verim gücünün artırılması ve gençleştirilmesi; alt yapı yatırımları vb işletme etkinlikleri Orman (OGM); ii) ağaçlandırma, erozyon önleme, ormanların içindeki otlakların iyileştirilmesi Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü (AGM); iii) ulusal parkçılık, doğa ve yaban yaşamının korunması Doğa Koruma ve Milli Parklar (MPGM); iv) orman-köylü ilişkilerinin düzenlenmesi ve bu kapsamda da “orman köylülerinin” kalkındırılması çalışmaları da Orman-Köy İlişkileri (ORKÖY) genel müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Bu genel müdürlüklerin bağlı olduğu Çevre ve Orman Bakanlığı, ülke yüzeyinde yaygın bir örgütlenmeye sahiptir.

Çizelge 2: Türkiye’de “Orman” Sayılan Alanların Yönetim Amaçlarına Göre Dağılımı

İŞLEVLER	Bin Hektar	%
Orman Ürünleri Üretimi	10 139.0	47.9
Doğa Koruma	4 251.0	20.1
Erozyonu Önleme	2 429.9	11.5
Hidrolojik	3 599.3	17.0
Estetik	364.4	1.7
Ekoturizm ve Rekreasyon	117.5	0.6
İklim Koruma	101.6	0.5
Toplum Sağlığı	86.8	0.4
Ülkesel Savunma	76.0	0.4
Bilimsel	23.3	0.1
TOPLAM	21 188.7	100.0

Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü, Orman Varlığımız, 2007, Ankara

Öte yandan, Türkiye’de, ormancılık çalışmaları kapsamında orman ekosistemlerinden çok yönlü yararlanılmasının yanı sıra orman ekosistemlerinin yapısal özelliklerinin geliştirilmesine, biyolojik çeşitliliğinin korunmasına ve orman-halk ilişkisinin iyileştirilmesine yönelik çeşitli düzenekler geliştirilmiş; bu amaçla çeşitli hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Dolayısıyla, Çizelge 2’de de görüldüğü gibi, “orman” sayılan alanların yönetim amaçlarına göre dağılımları da farklılaşmıştır:

Son yirmi yıl boyunca Türkiye’de; i) ormanlara zarar veren süreçlerin niteliği ve yoğunluğu değişmiş; ii) toplumun ormanların korunmasına yönelik duyarlılığı artmış; iii) ormanlardan ve dolayısıyla ormancılık çalışmalarından beklenen ürün ve hizmetlerin nitelik ve niceliği çeşitlenmiş ve artmıştır. Bu gelişmelere koşut olarak; Türkiye ormancılığının öncelikleri ve ağırlıkları da büyük ölçüde değişmiştir. En azından kuramsal olarak, orman ekosistemlerinin; i) yeterli nitelik ve nicelikte olduklarında görebildikleri ekolojik işlevlerin önemi öne çıkmış; ii) sahip olduğu yapısal özelliklerinin üstünlüğü ile yüksek biyolojik çeşitlilik düzeyinin ve dolayısıyla da son derece varıl gen kaynağı varlığının ayırdına varılmış; iii) “sürdürülebilirlik” ilkesiyle yönetilmesi yaklaşımı gündeme gelmiştir. Bu gelişmeler, somuta; i) yeni orman yetiştirme çalışmalarının görece olarak yaygınlaştırılması; ii) ağaçlandırma çalışmaları sırasında nitelikli tohum ve fidan kaynaklarından yararlanılmasına yönelik düzenlemelerin yapılması; iii) korumacı statülerinin çeşitlendirilmesi ve koruma altına alınan alanların genişletilmesi; iv) “orman envanteri” çalışmalarının ayrıntılandırılması; v) işlevsel orman planlama tekniklerinden yararlanma çabalarına girilmesi; vi) orman koruma ve işletme çalışmalarına yöre halkının katılmasına olanak verecek düzeneklerin geliştirilmesi; vii) orman yangınlarının söndürülmesine daha fazla kaynak ayrılması ve kaynaklarla daha gelişkin araçlardan yararlanılması; viii) ormancılık çalışmalarının bakanlık ve bağlı dört genel müdürlük düzeyinde örgütlenmelerle yürütülmesi biçiminde yansımıştır. Ek olarak, özel kesimin ormancılık çalışmalarına katılmasını sağlamak amacıyla da çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerle; i) orman envanteri ve yönetim planlarının hazırlanması; ii) ormanların sınırlandırılması; iii) yol, bina vb alt yapı yatırımlarının yapılması; iv) ulusal park planlaması; v) ağaçlandırma; vi) orman ürünleri hasadı vb çalışmalar özel girişimcilere yaptırılmaya başlanmış; gerçek ve tüzel kişilerin; “devlet ormanı” sayılan alanlarda; Hazine arazilerinde; köy tüzel kişiliklerine ait yerlerde ve özel mülk arazilerde “özel orman statüsünde” orman yetiştirmelerine izin verilmiş ve bu doğrultuda çeşitli özendirici olanaklar sağlanmıştır.

Genel olarak olumlanabilecek bu gelişmelere karşın, Türkiye’de, orman ekosistemlerindeki yüksek türsel ve yapısal çeşitlilik düzeyinin; i) niteliği ve

niceliği ile yersel dağılımına ilişkin veri tabanı ayrıntılı biçimde oluşturulamamış; ii) korunmasına yönelik kaygılar orman işletme amaçlarına gerektiğince içselleştirilememiş ve dolayısıyla da iii) çeşitlilik düzeyinin düşmesine yol açan nedenler, tümüyle ortadan kaldırılamamıştır. Ek olarak, araç-gereç ve uygun nitelikli personel donanımı giderek yetersizleşen araştırma kuruluşlarında gerçekleştirilen araştırma ve geliştirme çalışmalarının uygulamaya aktarılma düzeyi yükseltilememiş, elde edilen bulguların, deyiş yerindeyse kağıt üzerine kalması önlenememiştir. En son 2000-2005 dönemini kapsayacak biçimde hazırlanan “*Ormancılık Araştırma Master Planı*” da, yürürlükte bulunduğu süre içinde bu olumsuzluğun aşılmasını sağlayamamıştır.

Sonuç olarak, Türkiye ormancılığında; i) ekolojik olanakların tam kapasiteyle değerlendirilebilmesine; ii) ekolojik kısıtların aşılabilmesine; iii) var olan ormanların yapısal ve türsel çeşitlilik düzeylerinin her türlü olumsuz etkiye karşı korunmasına; iv) orman ürün ve hizmetleri üretiminde verimlilik ve etkenlik düzeylerinin yükseltilmesine katkıda bulunabilecek teknik ve teknolojiler yeterince geliştirilememiş; geliştirilebilen ve/veya aktarılan ileri teknik ve teknolojilerden de gerektiğince yararlanılamamıştır.

3. Türkiye’de Ormancılığında 1980’li Yıllardaki Değişmeler

Türkiye’de ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelere koşut olarak “orman” sayılan alanlara yönelik biçimi de değişmiştir. Yaklaşık yüzelli yıldır süregelen bu değişimler, 1980’li yıllardan bu yana hem hızlanmış hem de yeni boyutlar kazanmıştır. Ne var ki, “orman” ekosistemleri üzerinde de çeşitli düzey ve biçimlerde etkili olabilen ve özetlenerek aşağıda sergilenen bu değişimler, çoğunlukla, özellikle “devlet ormanı” sayılan alanların daraltılmasına, ormancılık dışı amaçlarla kullanılmasına yönelik uygulamalara süreklilik kazandırabilecek doğrultuda olmuştur.

a) Hukuksal Düzenlemelerdeki Değişmeler

Türkiye’de “orman” sayılan alanlar ve yürürlükteki ormancılık düzeni üzerinde etkili olabilecek değişikliklerin çok büyük bir çoğunluğu, başta Anayasalar olmak üzere çeşitli hukuksal düzenlemelerle gerçekleştirilmiştir. Öyle ki, giderek, birbirleriyle çeşitli yönlerden çelişen bir hukuk alanı oluşturulmuştur. Sözelimi; 1982 Anayasası’yla, 1961 Anayasası’nın 131. maddesinde yer verilen yaptırımlar neredeyse tümüyle ormanlara ve ormancılık düzenine zarar verebilecek doğrultuda değiştirilmiştir. 1982 Anayasası’nın “*Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi*” başlığı altındaki 169 ve “*Orman Köylüsünün Korunması*” başlığı altındaki 170. maddele-rinde yapılan bu düzenlemeler şöylece özetlenebilir:

i) 169. Madde:

- “Devlet ormanları kanuna göre Devletçe yönetilir ve işletilir” yaptırımına de yer verilmiş olmakla birlikte, “Devlet ormanı” sayılan alanların yalnızca mülkiyeti devredilemeyecektir,

- “Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler” ile “31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik, gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler” ormancılık düzeni dışına çıkarılabilecektir.

Görüldüğü gibi 1982 Anayasasındaki düzenlemeyle; i) belirli özelliklere sahip yerleri ormancılık düzeni dışına çıkarma uygulamalarının hem kapsamı genişletilmiş hem de bu uygulamalara süreklilik kazandırılmıştır; ii) “orman niteliğini tam olarak kaybettiği” ve “tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik, gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu” gerekçesiyle yine ormancılık düzeni dışına çıkarılabilecek yerler için temel alınacak tarihsel sınır da 15.10.1961’den 31.12.1981 tarihine çekilmiştir.

ii) 170. Madde:

Bu madde yer verilen yaptırımlara göre;

- “31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerler” değerlendirilebilecektir,

- “bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyerek” orman sınırları dışına çıkarılacak yerler, devlet tarafından “ihya edildikten” sonra, “...kısmen veya tamamen yerleştirilmesi için...” orman içindeki köyler halkının “...yararlanmasına tahsis...” edilebilecektir,

- Devlet “bu halkın” işletme araç ve gereçleri ile diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı önlemleri alacaktır,

- ormanların içinden başka yerlere taşınacak köyler halkının arazileri “devlet ormanı olarak derhal” ağaçlandırılacaktır.

1982 Anayasasının ormanlar ve “orman köylüleri” ile ilgili yaptırımlarının yaşama geçirilmesi amacıyla bir yandan 6831 sayılı Orman Kanunu’nun başta

yukarıda açıklanan anayasal yaptırımların uygulanmasıyla ilgili 1 ve 2. maddeleri olmak üzere çok sayıda maddesi birkaç kez değiştirilmiş bir yandan da 2924 sayılı **Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi** ve 2634 sayılı **Turizmi Teşvik Kanunu** vb yasalar çıkarılmış, çok sayıda yönetmelik ve genelge yürürlüğe konulmuştur. Çoğunluğu hem 1982 Anayasasıyla hem de birbirleriyle çelişen bu düzenlemeler, ağırlıkla özelleştirmeci yaklaşımların ormancılık kesiminde de yaşama geçirilmesine yönelik olmuştur.

b) Ormancılık Kesiminde Özelleştirmeci Uygulamalar

Ormancılık kesimindeki özelleştirmeci uygulamalar, çoğunlukla, 1982 Anayasası'nın ormanlar ve ormancılıkla ilgili yaptırımlarıyla da çelişen hukuksal düzenlemelerle gerçekleştirilmiştir. Çok boyutlu olarak yürütülmesine karşın bu süreç, özelleştirmeci uygulamaların ne savunucularının ve ne de karşıtlarının tartışma gündemlerine girebilmiştir. Bu nedenle de, ormancılık kesimindeki özelleştirmeci uygulamalar öteki kesimlerde görülmedik bir kolaylıkla gerçekleştirilebilmiştir. Bu doğrultuda hem devlet orman işletmeciliği düzeninde ve hem de devlet orman ürünleri işleme sanayii kesiminde çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Sözgelimi, devlet orman işletmeciliği düzeninde üç boyutlu bir yaklaşım sergilenmiştir:

i) “Devlet Ormanı” Sayılan Alanların Özelleştirilmesi:

6831 sayılı yasanın 1, 2, 7-11 ve 57. maddelerinde yapılan düzenlemelerle bir yandan “orman” tanımı “orman” sayılacak yerlerin daraltılmasına yol açacak biçimde değiştirilmiş; bir yandan orman sınırları dışına çıkarma iş ve işlemlerinin kapsamı genişletilmiş ve uygulanması kolaylaştırılmış, anayasadan kaynaklanan temel amacı bölünmüş bir yandan da yerli ve yabancı özel kişi ve kuruluşların “devlet ormanı” sayılan alanlarda “özel orman statüsünde” orman yetiştirip işletmelerine olanak sağlanmıştır.

ii) “Devlet Ormanı” Sayılan Alanlardan Yararlanmanın Özelleştirilmesi:

“Devlet ormanı” sayılan alanların yerli ve yabancı özel kişi ve kuruluşların yararlanmasına tahsis edilmesi uygulamaların amacı ve kapsamı giderek genişletilmiş ve kolaylaştırılması sağlanmıştır. Bu kapsamda, “devlet ormanı” sayılan alanlar, başta turizm, üniversite, alt yapı, madencilik, su ve orman ürünleri hasat, üretme ve işleme tesisleri olmak üzere yaklaşık elli etkinlik amacı için çeşitli sürelerle tahsis edilebilmektedir. Öyle ki, 2002 Temmuz ayı sonuna değin tahsis edilen toplam 31 milyon dönüm ormanın % 59'u için herhangi bir bedel de alınmamıştır

iii) Ormancılık Çalışmaları ve Hizmetlerinin Özelleştirilmesi:

6831 sayılı yasanın 6. maddesinde 1987 yılında yapılan değişiklikle “devlet ormanlarına ve devlet ormanı sayılan yerlere ait her çeşit işler”in Orman Genel Müdürlüğü tarafından başkalarına yaptırılabilmesi olanaklı kılınmıştır. Ek olarak, Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmeliği'nin 19. maddesinde 1984 yılında yapılan düzenlemeyle de ormancılık çalışmalarının “taahhüt” yoluyla yaptırılabilmesi olanağı yaygınlaştırılmıştır. Bu düzenlemelere dayanılarak, başta ağaçlandırma çalışmaları için toprak hazırlığı ve kısmen de ağaçlandırma olmak üzere orman yönetim (amenajman) planlarının hazırlanması, orman sınırlandırma vb çalışmaların özel kişi ve kuruluşlara yaptırılması uygulamaları yaygınlaştırılmış; orman ürünlerinin hasadı çalışmalarının da müteahhitlere yaptırılması için “açık artırmalı dikili satış” uygulamaları başlatılmıştır.

c) Çevreci ve Doğa Korumacı Yaklaşımlar ile Dış Kaynaklı Projeler

Türkiye’de ormancılık dışı kamuoyu ormanlar ve ormancılıkla ilgili gelişmeleri belirleyici olabilecek düzeyde ve biçimde tartışma kapsamına almıştır. Bu gelişme kapsamında; i) ormanlara zarar verebilecek düzenlemelerin önlenmesine, ormanların korunmasına ve genişletilmesine yönelik “sivil” çabaların etkenlik düzeyi yükselmiş ve ii) devlet orman işletmeciliği düzeninde ormanların çok yönlü olarak korunması ve niteliklerinin iyileştirilmesinin yanı sıra yeni ormanların yetiştirilmesine; koruma alanlarının artırılmasına yönelik çalışmalar yoğunlaştırılmıştır. Sözelimi, 1980-2000 döneminde; 2873 sayılı Milli Parklar; 4122 sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberliği, 4342 sayılı Mera yasaları çıkarılmış; ağaçlandırma çalışmalarına yeni sayılabilecek boyutlar (hatıra ormanları, yeşil kuşak ağaçlandırmaları, özel ağaçlandırmalar vb) kazandırılmış; yaban hayatı koruma, gen kaynağı koruma, tohum vb yeni koruma alanları oluşturulmuş; ulusal park, tabiatı koruma alanı, tabiat anıtı vb koruma altındaki alanların sayısı ve genişlikleri artırılmış; havza temelinde tümleşik ekolojik iyileştirme projeleri uygulanmış¹; 2003 yılında olduğu gibi siyasal iktidarların ormanlara zarar verebilecek pek çok uygulaması önlenebilmiştir.

¹ Cumhuriyet dönemi boyunca yapılabilen ağaçlandırma çalışmalarının % 60,5'i; orman gençleştirme çalışmalarının % 73,9'u; toprak erozyonu önleme çalışmalarının % 73'ü; ulusal park amacıyla ayrılan alanların % 59,7'si; tabiatı koruma alanları, tabiat parkları ve tabiat anıtlarının tümü 1980 sonrasında gerçekleştirilmiştir.

Öte yandan, söz konusu gelişmeler, 1980’li yıllarda giderek yaygınlaşan yaklaşımlarla gerçekleştirilmiştir: i) Kimi gelişmelerin gündeme gelmesinde, tasarlanmasında ve gerçekleştirilmesinde “sivil toplumun” etkinlikleri belirleyici olmuştur; ii) Büyük ölçekli tümleşik projelerin çoğunluğu ise Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Avrupa Birliği gibi ülkelerarası kuruluşların teknik ve parasal destekleri ve yerel halkın çeşitli düzey ve biçimlerde katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Ne var ki, bu gelişmeler arasında yersel ve işlevsel tümleşiklik ilkesi gözetilmemiştir. Bu durumun yol açtığı ve/veya açabileceği ekolojik, ekonomik ve toplumsal etkiler ise henüz herhangi bir biçimde irdelenmemiştir.

d) 1982 Anayasasını Değiştirme Girişimleri

2003 yılında Siyasal İktidarın 1982 Anayasası’nın ormanlarla ilgili 169 ve “orman köylülerinin korunması” ile ilgili 170. maddesini değiştirme girişimi, yol açtığı siyasal, toplumsal ve kültürel gelişmeler yönünden de önem taşımaktadır. Anımsanacağı gibi, Siyasal İktidar, ilk olarak anayasanın anılan iki maddesini de değiştirerek; i) “devlet ormanı” sayılan alanları özel kişi ve kuruluşların da işletebilmesini; ii) “bilim ve fen bakımından orman vasfını tam olarak yitirmiştir” gerekçesiyle Hazine adına ormancılık düzeni dışına çıkarılan yaklaşık 50 milyon dönüm arazinin işgalcilerine satılmasını, devredilmesini, terk edilmesini ve kiralanmasını sağlamak istemiştir. Ancak, “sivil toplum kuruluşları” ve ana muhalefet partisi CHP bu girişime yoğun biçimde karşı çıkmış; İktidarın sayısal çoğunluğuna dayanarak TBMM’den geçirdiği yasalar Cumhurbaşkanı tarafından iki kez geri çevrilmiş; bu tepkiler nedeniyle de 169. maddede yapılmak istenen değişiklik geri çekilmiş, 170. maddede yapılan değişikliğin de kapsamı daraltılmış; ilk kez, ormanlarla ilgili bir düzenleme girişiminin halkoyuna sunulması olasılığı gündem gelmiştir.

Öte yandan, siyasal iktidarın bu doğrultuda girişimleri 2007 yılında da kamuoyuna yansıtılan yeni anayasa taslağının 131. maddesiyle bir kez daha ve çok daha olumsuz yaptırımları içerek biçimde gündeme getirilmiştir. Öyle ki, bu yaptırımların öngörüldüğü gibi yaşama geçirilmesi durumunda;

- “devlet ormanı” sayılan alanlar yerli ve yabancı özel girişimciler tarafından işletilebilecektir,
- “orman” sayılmayabilecek yerlerin kapsamı daha da genişletilebilecektir,
- ormanların tahrip edilmesine yol açabilecek siyasal propagandalar yapılabilecektir,

- ormanları yok edip tarım arazilerine ve yerleşme yerlerine dönüştürenler affedilebilecek, bu gibi yerlerin satılmasından ya da kullanım hakkıyla devredilmesinden öncelikle yararlanabilecektir,

- “orman vasfını yitirme” durumu ile ilgili tarihsel sınırın 31.12.1981 tarihinden 23.07.2007 tarihine çekilmesiyle birlikte son 26 yıl içinde “orman niteliği” kaybettirilmiş yaklaşık 3,5 milyon dönüm orman arazisi de artık “orman” sayılmayabilecektir,

- şimdilerde “orman” sayılan yerler “orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmediğinde”, yalnızca ormanların içinde yerleşik köylerdeki yurttaşlarımıza değil herkese satılabilecek ve bu kişiler satın aldıkları bu gibi yerleri tarım dışı amaçlarla da kullanabilecektir,

- bugüne değin yapılabilen orman sınırlarını belirleme ve tapuya tescil çalışmaları büyük ölçüde geçersizleşebilecek, mülkiyet kargaşası artabilecek ve bu nedenle de, “orman” sayılan alanların etkili biçimde yönetimi tümüyle olanaksızlaşacak; toplumsal çatışmalar gündeme gelebilecektir,

- “orman” sayılan alanları tarım arazilerine ve yerleşme yerlerine dönüştürme eylemleri özendirilecek; orman yangınları daha da artabilecektir;

- ormanlarımızın içinde ve bitişiğinde yaşayan yoksul yurttaşlarımızın kalkındırılmasına yönelik çalışmalar anayasal dayanaklarından yoksun kalacaktır.

Öte yandan; ülkelerarası düzlemde gündeme gelebilecek kimi değişme ve gelişmeler, Türkiye’deki orman varlığı ve ormancılık düzeni üzerinde de etkili olabilecektir. Bu değişme ve gelişmelerin kimileri aşağıda özetlenmiştir:

i) Kültürel Alandaki Gelişmeler ve Eğilimler

Şimdilerde, daha çok “gelişmiş” sayılan ülkelerde öne çıkan “ormanları, başta odun olmak üzere çeşitli ürünlerin elde edilebildiği, dolayısıyla hemen hemen yalnızca ekonomik yönden önemli; ağaç ve ağaççıkların oluşturduğu bir ‘doğal kaynak’ olarak görmeme” eğilimi giderek, “gelişmekte olan” ülkeleri de kapsayacak doğrultuda yaygınlaşabilecektir. Ancak, bu ülkelerde ormanları; i) başta çeşitli özelliklerde odun olmak üzere çeşitli ürünlerin elde edilebildiği bir “doğal kaynak” ve ii) maliyetsiz ya da daha düşük maliyetlerle tarım arazilerine, otlaklara, yerleşme yerlerine dönüştürülebilecek “alanlar” olarak algılama biçiminin etkenliği sürebilecektir. Bu, algılama biçiminin, ülkelerarası tekellerin

bu ülkelerin ormanları üzerindeki kitlesel orman ürünü hasadı, yoğun hayvancılık ve yerleşme etkinliklerini sürdürebilmeleri için uygun koşullar yaratabilecektir.

ii) Ekonomik Alandaki Gelişmeler ve Eğilimler

“Az gelişmiş” sayılan ülkelerin ekonomilerinin doğaya ve bu bağlamda da doğal “kaynaklara” bağımlılığı sürebilecektir. Bu ülkelerde, özellikle kırsal yerleşmelerdeki yoksulların çevrelerdeki ormanlardan ısınma ve pişirme amaçlı odun sağlama; hayvancılık amacıyla yararlanmaları; ağırlıkla ülkelerarası tekellerin odun kökenli sanayilerinde hammadde olarak kullanılabilir odunun hasat edilmesi eğilimi sürecektir. Dolayısıyla, bu yönelimin bu ülkelerde yol açtığı ormansızlaşma da sürebilecektir. Ancak, ormanlardan, bir yandan ülkelerarası baskılar ve bir yandan da gelir sağlama gizilgüçlerinin görece olarak daha yüksek olması nedeniyle; i) ormanlarda “doğa turizmi” etkinlikleri ile ii) biyolojik çeşitlilik varsılıklarının, özellikle de gen kaynaklarının yasal ve yasadışı yollarla yapılacak ticareti de önem kazanabilecektir.

iii) Yönetmel Alandaki Gelişmeler ve Eğilimler

Ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal düzlemlerdeki değişikliklerin yanı sıra ormanlara yönelimin amacı, içeriği, önceliği ve yoğunluğundaki değişimler, doğal olarak, ülkelerin ormancılık düzenlerinde de köktenci değişikliklere yol açabilecektir. Bu yönde, özellikle, Türkiye gibi “orman” sayılan alanların devlet mülkiyetinde olduğu ve devlet tarafından korunmaya, geliştirilmeye ve işletilmeye çalışıldığı ülkelerde yerel halkın da yönetime “katılma”, özel sermayenin kamunun mülkiyetindeki ve/veya işletmesindeki “orman” sayılan alanlardan çeşitli amaçlarla yararlanabilme olanaklarını artırabilecek düzenekler yaygınlaştırılabilir ve etkenleştirilebilecektir.

Bu gerçekleştirmeler, özellikle de i) orman ekosistemlerinin çeşitli yönlerden taşıdığı önemin kavranması; ii) ormanlardan sağlanabilecek ürün ve hizmetlere yönelik istemin artması; iii) başka sektörlerdeki gelişmeler;

- orman ekosistemlerinin sahip olduğu biyolojik çeşitliliğinin ve bu bağlamda da gen varlığının belirlenmesine;

- başta doğal ve yaşlı olanlar olmak üzere ormanların yapısal özelliklerinin ve biyolojik çeşitliliklerinin, verim güçlerinin her türlü zarar verici oluşuma, bu kapsamda da iklim değişikliğinin olası olumsuz etkilerine karşı dirençlerinin artırılmasına ve bu türden zararlara karşı görece olarak daha dirençli yeni ormanların yetiştirilmesine;

- ormanlardan çok yönlü yararlanılmasına ve her türlü yararlanmanın fiyatlandırılmasına;
- orman ürünleri hasadı, işlenmesi ve tüketilmesi aşamalarında görece olarak daha verimli tekniklerden kullanılmasına;
- orman ürünleri tüketiminde tasarruf edilmesine;
- orman ürünlerinin yerine kullanılabilir başka madde ve malzemelerin üretilmesine;
- yönelik teknik ve teknolojik arayışların yoğunlaşmasına yol açabilecektir.

Açıktır ki, bu yönelimlerin yoğunluk ve yaygınlık düzeyi, ülkelerin ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmişlik düzeyine göre değişecektir. Ancak, bu alanda da ülkelerarası tekel konumundaki kuruluşlar, çeşitli yönlerden “ormanca varıl”, ancak “az gelişmiş” durumdaki ülkelerin orman ekosistemlerine yönelik ilgi ve yönelimleri daha da yoğunlaşabilecektir.

Özetlendiğinde; sözü edilen değişimler kapsamında iklim değişikliğinin orman ekosistemleri üzerinde olası olumsuz etkilerinin öngörülebilmesi, ekolojik koşulların yanı sıra orman ekosistemi varlığı ile yürürlükteki ormancılık düzeninin olanaklarından bu etkilerin en aza indirilebilmesi için gerekli veri tabanı oluşturulmamış, bilgiler üretilmemiş; dolayısıyla da gerekli önlemler geliştirilmemiştir. Öte yandan, söz konusu değişmelerin; i) ekolojik, ekonomik ve toplumsal yönlerden ne pahasına gerçekleştirilebildiği; ii) görece olarak daha etken, verimli ve ekonomik biçimde sağlanabilmesine olanak verebilecek teknik ve teknolojilerin neler olduğu; iii) bu teknik ve teknolojilerin nerelerde, nasıl, ne zaman geliştirilebileceği ve/veya sağlanabileceği hemen hemen hiçbir düzlemde sorgulanmamıştır. Öyle ki, daha alt düzlemlerdeki öncelikli yöreler ve sorun alanları belirlenmemiş; kaynakların kamusal yarar en çoklayabilecek biçimde kullanılması sağlanamamıştır. Sözelimi; orman yetiştirme çalışmalarına öncelik ve ağırlık verilmiş, ancak, özellikle iklim değişikliği yönünden; i) yeni ormanların nerelerde ve hangi amaçlarla yetiştirilmesi gerektiğine; ii) bu amaçları en üst düzeyde gerçekleştirebilecek ağaç ve ağaççık türlerinin neler olduğuna; iii) en uygun ağaçlandırma teknik ve teknolojilerine ilişkin bilgiler, rastlantısal olarak yapılan tekil araştırmaların dışında, sistemli olarak üretilmemiştir.

4. Türkiye’de “Orman” Sayılan Alanların ve Ormancılık Düzeninin İklim Değişikliği ile İlişkilendirilebilecek “Güçlü” ve “Zayıf” Yanları

Yukarıda başlıcaları sergilenen gerçekliklerden hareketle;

• Türkiye’de ekolojik koşulların, dolayısıyla orman ekosistemlerinin ve yürürlükteki ormancılık düzeninin iklim değişikliğiyle de ilişkilendirilmesi gereken çeşitli “güçlü” ve “zayıf” yanları bulunmaktadır,

• hem dünyada hem de Türkiye’de sermaye birikim sürecinin özellikle 1980’li yıllardan bu yana gündeme gelen yeni dinamiklerinin genel olarak orman ekosistemleri, özel olarak da “devlet ormanı” sayılan alanlar ile kamusal ormancılık hizmetleri üzerindeki olumsuz etkileri giderek yaygınlaşacak ve kurumsallaşacaktır,

tezleri öne sürülebilecektir. Türkiye’de “orman” sayılan alanların ve ormancılık düzeninin bu tezler yönünden önem taşıyan ve özellikle de iklim değişikliği olgusuyla ilişkilendirilebilecek “güçlü” ve “zayıf” yanları ise topluca aşağıda sergilenmiştir:

i) “Orman” Sayılan Alanların “Güçlü” ve “Zayıf” Yanları:

“Orman” Sayılan Alanların “Güçlü” Yanları	“Orman” Sayılan Alanların “Zayıf” Yanları
Ekolojik koşullar	Yarıısına yakın bir kısmının “bozuk” yapıda olması
Genişlik	Parçalılık
Ağaç ve ağaççık türü, orman yapısı ve yabancı yaşam çeşitliliği	Nitelik ve niceliksel olarak yersel dağılımındaki dengesizlik
Büyüme hızı görece olarak yüksek türlerin oluşturduğu alanların genişliği	Yangınlara görece olarak daha az dirençli türlere ve yapısal özelliklere sahip alanların genişliği
“Doğal”, “yaşlı” ve türsel olarak “karışık” orman ekosistemlerinin genişliği	Rüzgar, kar, böcek, mantar vb doğal zararlılara karşı direnç azlığı
Endemik yabancı bitki ve hayvan türü varlığı	Genetik kirlenme
Biyokütle birikimi	Yanıcı madde birikimi
Yabancı yaşam çeşitliliği	Yeryüzü biçimi

ii) Ormancılık Düzeninin “Güçlü” ve “Zayıf” Yanları:

“Güçlü” Yanlar	“Zayıf” Yanları
“Devlet ormanı” sayılan alanların genişliği	Egemen ormancılık anlayışı
“Devlet ormanlarında” devlet işletmeciliği	“Orman” tanımı
Ülkedeki tüm ormanlarda devlet gözetimi	Ormancılık öğretiminin içeriği
Yaygın örgütlenme	Ormancılık örgütlenmesinin yapısı
Bilgi ve deneyim birikimi	Orman yönetim amaçları
Ormancılık araştırmalarının alt yapısı	Denetleme düzeneklerinin etkenliği
Ormanlardan çok yönlü yararlanma eğilimleri	Orman-halk ilişkileri
Orman yangınlarıyla savaşım alt yapısı	Orman ürünleri ve hizmetlerinin fiyatlandırılması
Yeni orman yetiştirmek için arazi kamulaştırabilme olanakları	Ormancılık dışı sektörlere ve toplumsal kesimlere kaynak aktarma düzenekleri
Alt yapı, tesis ve araç-gereç varlığı	“Orman” sayılan alanların sınırlarının belirsizliği
Ormancılık dışı kamuoyu ilgi ve duyarlılığı	Özelleştirmeci uygulamalar
Hukuksal düzenlemelerin kimileri	Hukuksal düzenlemelerin kimileri
Planlama geleneği	Ormanlarının içinde ve bitişiğindeki yerleşmeler
Mali yapı ve finansman olanakları	Ormancılık etkinliklerinde verimlilik düzeyi
Araştırma-geliştirme etkinliklerinin alt yapısı	Karar verme süreçleri
Koruma statülü alanların çeşitliliği ve genişliği	Teknik personel işlendirme düzenekleri
Kimi ağaç türlerinde/bölgelere gençleştirme	Orman işçiliği düzeni
	Siyasal baskı ve yönlendirmelere açıklık
	Araştırma-geliştirme ve uygulama ilişkileri
	Ormancılık demokratik kitle örgütleri
	Veri tabanı
	Teknoloji kullanımı
	Ormancılık dışı kullanımlara alan tahsisi işlemleri
	Kamuoyunun bilgi ve bilinç düzeyi
	Ormanların nitelik ve niceliğinin yersel dağılımı
	Ormancı çalışanların ruhsal durumları
	Orman yangınlarıyla savaşım stratejileri
	Kimi ağaç türlerinde/bölgelerde gençleştirme

SONUÇ ve ÖNERİLER

- Ekonomik ve toplumsal gelişme politikalarının bir sonucu olarak enerji gereksinmesinin % 70-80'ini ülke dışında sağlamak durumunda kalan,
- Yenilenebilir enerji kaynakların potansiyelini harekete geçirmek yerine enerji gereksinmesinin % 90'ını fosil yakıtlardan karşılamayı sürdüren; dahası, yılda 1,5 dolayında aileye düşük nitelikli kömür dağıtmaktan övünç duyabilen;
- Ürettiği ve sağladığı enerjiyi tüm sektörlerde ve kesimlerde savurganca ve verimsizce kullanan; dolayısıyla, birim enerji tüketimi başına görece olarak daha çok atık salınımında bulunan,
- Kırsal yerleşmelerinin çoğunda ısınma ve pişirme amaçlı enerji gereksinmesini odun, tezek, tarımsal artık vb girdilerden karşılayan,
- Yakacak olarak kullandığı odunun yarısına yakın bir kısmını kaçak olarak sağlayan ve bu nedenle de çevresindeki ormanlara zarar veren;
- Ekolojik koşullarının uygunluğuna karşın, enerji elde edebileceği bitkisel üretimlere yönelmeyen; bu doğrultuda yıllardır sürdürüldüğü çalışmaları bile tavsatan,
- Başta ormanlar ve otlaklar olmak üzere iklim değişikliği üzerinde etkili olabilen salınımların azaltılmasına katkıda bulunabilecek bitki örtüsüne çeşitli biçimlerde zarar verilmesini önleyemeyen; dahası, madencilik, ulaşım, endüstriyel ve evsel yerleşme, turizm, alt yapı yatırımları sektörleriyle ilgili hukuksal düzenlemelerinde bile olumsuz yaptırımlara yer verebilen
- “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi” konusundaki yasal düzenlemesini bile ormanlara ve meralara zarar verebilecek içerikte hazırlayabilen;
- Orman yangınlarının, anız yakılmasının önlenmesine yönelik çok yönlü çalışmaları yeterince yapmayan;
- Özellikle kırsal yerleşmelerde ısı yalıtımı teknik ve teknolojik olanaklarından hemen hemen hiç yararlanmayan;

- Üç yanı denizlerle çevrili olmasına karşın yolcu ve yük taşımacılığını neredeyse bütünüyle karayollarıyla gerçekleştiren;
- Somut sonuçları giderek yaşamın her yanını etkilemeye başlamış olmasına karşı iklim değişikliğinin yol açabileceği ekolojik koşullara uygun bitki türlerinin belirlenmesine ve geliştirilmesine yönelik AR-GE, halk eğitimi, destekleyici, özendirici ve caydırıcı vb etkinliklere yeterince girmemekte direnen;
- İklim değişikliği ile ilgili ülkelerarası politikaların biçimlendirilmesinde etkili olamamasına karşın sonuçlarına katlanabilen;
- Duyarlı kesimleri enerji politikaları ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişme politikalarındaki etkileşimi gerektiğince görmemekte neredeyse direnen,
- Herhangi bir yerdeki ormanlara zarar verebilecek uygulamaları dert edinebilen, ancak, ormancılık politikasındaki değişme ve gelişmeleri hemen hemen hiçbir boyutuyla sorgulamayan

bir ülke olarak Türkiye’de iklim değişikliklerine katkıda bulunan süreçleri ve bu değişikliklerin yol açabileceği ekolojik, ekonomik ve toplumsal yıkımları önleyebilecek düzeneklerin geliştirilmesi ve işletilmesi büyük ölçüde rastlantısalıdır. Piyasacı ilişkiler içinde bu rastlantısalıktan kurtarılabilmek için gerekli teknik, hukuksal ve kurumsal düzenlemelerin kendiliğinden yapılabilmesi ise olanaklı değildir. Sorunun çok boyutlu, bütüncül ve dinamik bir yaklaşımla ele alınması; kamusal etkenlik düzeyinin bu doğrultuda yükseltilmesi, bu olumsuzluğun kalıcı biçimde aşılabilmesinin öncelikli bir koşuldur. Ancak bu koşul yerine gerektiğince yerine getirildiğinde, başta bitkisel üretim, hayvancılık ve ormancılık olmak üzere ilgili sektörlerdeki değişme ve gelişmeler, iklim değişikliği sorunu ile doğru bir temelde ilişkilendirilebilecektir. Bu bağlamda, orman ekosistemlerinin ve ormancılık alanının, deyiş yerindeyse “*komu mankeni*” konumundan çıkarılabilmesi için öncelikle alınması gereken önlemlerin başlıcaları aşağıda tartışmaya açılmıştır.

i) Çevre ve Orman Bakanlığı yeniden yapılandırılmalıdır:

Çevre ve Orman Bakanlığı’nın yürürlükteki yapısı, ormancılık çalışmalarının yeterince hızlı, verimli ve ekonomik olarak yürütülmesine olanak vermemektedir: “*Çok başlı*”; keyfi uygulamaları kolaylaştıran son derece antidemokratik; birimleri arasında yetki ve sorumluluk çatışmaları bulunan; işlevleri artık çoğunlukla

geçersizleşmiş kurumsal yapı çatışmalı halk-orman ilişkilerinin düzeltilmesine de güçleştirmektedir. Bu olumsuzlukların aşılabilmesi için; öncelikle, merkezde ve taşrada ormancılık çalışmalarının alan düzleminde tümleştirilebilmesine olanak verebilecek bir kurumsal düzenleme yapılmalı; tüm ormancılık çalışmalarının tümleşik bir düzen içinde yürütülmesine olanak verecek biçimde yeniden yapılandırılacak devlet orman işletmeleri özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır.

ii) Orman sınırlandırma ve kadastrо çalışmaları sonuçlandırılmalıdır:

Türkiye “orman” sayılan alanların sınırlarının belirlenmesi ve kadastrоsunun yapılması çalışmaları henüz sonuçlandırılmamıştır. Bu durum, ilgili kuruluş ile yurttaşlarımızın arasında çatışmalı durumlara yol açmakta ve ormancılık çalışmalarının etkenlik düzeyini düşürmektedir. Bu nedenle, orman sınırlandırma çalışmalarının gelecek beş yıl içinde bitirilmesine yönelik eylem planı yapılmalı ve uygulanmalıdır.

iii) Ormanlarımızın yapısal özellikleri gerektiğince ayrıntılı belirlenmelidir:

Ormanlarımızın ağaç varlığının niteliği ve niceliği ile yersel dağılımı dışındaki yapısal özellikleri, bu bağlamda da değişme dinamikleri yeterince bilinmemektedir; bilinen özellikleri ise gerektiğince ayrıntılı değildir ve güncel durumu yansıtmamaktadır. Bu durum, gerçekçi orman yönetim planlarının yapılmasını olanaksızlaştırmaktadır. Ormanlarımızdaki yabancı bitki ve hayvan varlığının niteliğinin ve niceliğinin belirlenmesine; yapısal özelliklerindeki değişmelerin ve nedenlerinin gerektiğince yakından izlenmesine olanak verebilecek orman envanter sistemleri geliştirilmeli; gerekli personel ve araç-gereç donanımları sağlanmalıdır.

iv) “Orman” sayılan alanların yönetim amaçları yerel düzeyde ve gerektiğince ayrıntılı olarak belirlenmelidir:

Türkiye’de “orman” sayılan alanlardan yararlanma amaçları, yurttaşlarımızın beklentilerinin karşılanmasına olanak verecek ayrıntıda, yöresel olarak belirlenmemektedir. Ülkesel düzeyde belirlenen ormancılık amaçları ise, yerel halkın çevrelerindeki ormanlara yabancılaşmasına; dolayısıyla da ormanlarımızın yeterince korunamamasına yol açmaktadır. Bu nedenle, orman yönetim amaçları devlet orman işletmeleri düzeyinde belirlenecek kurumsal ve hukuksal düzenlemeler yapılmalıdır.

v) Ormancılık mevzuatı günümüzün gerekleri doğrultusunda yeniden düzenlenmelidir:

Ormanlar ve ormancılıkla ilgili yürürlükteki hukuksal düzenlemelerin çoğunluğu ormanlarımızın korunmasını, iyileştirilmesini ve genişletilmesini; kamu yararı doğrultusunda verimli olarak işletilmesini güçleştirmekte; kimi durumlarda da olanaksızlaştırmaktadır. Başta **Anayasamızın** 169 ve 170. maddeleri olmak üzere;

(1) 6831 sayılı Orman Kanunu'nun

- “*orman*” tanımını ağaç ve ağaççık topluluğuna indirgeyen ve genişlik ile uzaklık verilerinin temel alınmasını sağlayan; “*funda ve makilerle örtülü orman ve toprak muhafaza karakteri taşımayan yerleri*” orman saymayan 1.;
- “*orman*” sayılan arazilerin daraltılmasına olanak veren 2.;
- temel ormancılık çalışmalarının özelleştirilmesine dayanak olan 6.;
- orman sınırlandırma çalışmalarının ormancılık biliminin gerekleri doğrultusunda yürütülebilmesini rastlantılara bırakan 7-11.;
- “*Devlet ormanı*” sayılan alanların ormancılık dışı amaçlarla kullanılabilmesini keyfi uygulamalarla yaygınlaştırılabilmesine dayanak olan 16, 17 ve 18 ile 115.;
- “*özel*” ormanlarda yapılaşma oranını % 2’den % 6’ya çıkaran 52.;
- “*devlet ormanı*” sayılan arazilerde “*özel orman statüsünde*” orman yetiştirmenin yanı sıra defne, kekik, adaçayı vb tıbbi ve aromatik bitkiler bitki, zeytin vb tarımsal ürünlerin üretimine izin veren 57. maddeleri ile

(2) 3800 sayılı Orman Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun’un Orman Bakanlığı’nın taşra örgütlenmesinin,1984 yılında çıkarılan 3046 sayılı yasaya göre düzenlenmesini zorunlu kılan 25.;

(3) 3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında ...Kanun’un temel ormancılık çalışmalarının özel kişi ve kuruluşlara yaptırılmasına olanak veren 2.;

(4) 2634 sayılı **Turizmi Teşvik Kanunu**'nun turizm alan ve merkezlerindeki "*devlet ormanı*" sayılan arazilerin de turizm yatırımlarına; hem de "*kamu yararı bulunma*" koşulunu aramadan tahsis edilebilmesini sağlayan 8.;

(5) 3402 sayılı **Kadastro Kanunu**'nun "*genel*" kadastro ekiplerine de orman kadastroyu yapma olanağı veren 4.;

(6) 2924 sayılı **Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun**'un Anayasanın 170. Maddesindeki orman sınırları dışına çıkarılmış yerlerin değerlendirilmesine ilişkin yaptırım satışa indirgeyen 11.;

(7) 2873 sayılı **Milli Parklar Kanunu**'nun, gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurum ve kuruluşlarının milli park ve tabiat parkı olarak ayrılmış yerlerde de yatırım yapmalarına olanak veren 7 ve 8. ile

(8) 4122 sayılı **Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu**'nun gerçek ve tüzel kişilerin "*devlet ormanı*" sayılan arazilerde de ağaçlandırma yapmalarına izin veren 2.; akla gelebilecek her türlü kurum ve kuruluşu orman kurma, koruma ve işletme gibi yalnızca ormancılık bilgisiyle yapılması gerekli iş ve işlemleri gerçekleştirme yükümlülüğü getiren 4.

(9) 7269 sayılı **Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirler ile Yapılacak Yardımlara Dair Kanun**'un 17 Ocak 2000'da yapılan değişiklikten sonra "*orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin*" ve "*devlet ormanlarının*" afetzedelerin yerleştirilmesi için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na 49 yıl süreyle tahsis edilmesine olanak veren Ek 10.

(10) 3213 sayılı **Maden Kanunu**'nun en son 2004 yılında çıkarılan 5177 sayılı yasayla değiştirilen 2 ve özellikle de "*orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, tarım arazileri, meralar, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, karasuları, turizm bölge ve merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askeri yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlarda*" madencilik çalışmaları yapılabilmesine olanak veren 7.; 4122 sayılı **Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu** uyarınca ağaçlandırılmış sahalara "*ormansız saha*" statüsü kazandıran 31. ve madencilik çalışmalarının gerektireceği tesis, yol, enerji, su, haberleşme ve alt yapı tesislerinin devlet ormanlarında yapılabilmesi kolaylaştıran 32.

maddeleri, bu düzenlemelerin başlıcalarıdır. Bu yasal düzenlemelerin yanı sıra ilgili yönetmeliklerin ve genelgelerin çoğu da, aynı sonuçlara yol açmaktadır.

Özellikle;

- Devlet Orman İşletmesi ve Döner Sermayesi Yönetmeliği,
- Orman Amenajman Planlarının Düzenlenmesi, Uygulanması, Denetlenmesi ve Yenilenmesi Hakkında Yönetmelik,
- Orman Arazilerinin Tahsisi Hakkında Yönetmelik,
- 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 2. Maddesinin (A) Fıkrasına Göre Orman Sınırları Dışına Çıkarılacak Yerler Hakkında Yönetmelik,
- 6831 Sayılı Orman Kanunu'na Göre Orman Kadastro ve Aynı Kanununun 2/B Maddesinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik ile
- Kamu Arazilerinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Hakkında Yönetmelik

ormancılığımızın kamu yararı doğrultusunda yönetilmesini rastlantılara bırakmaktadır. Bu nedenlerle, yürürlükteki ormancılık mevzuatı, bütüncül bir anlayışla yeniden düzenlenmelidir.